

*Ліпницький Олександр Станіславович,
студент I курсу магістратури,
спеціальності «Середня освіта
(українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Шебет Валентина Григорівна*

Рецепція вивчення поняття ідіостиль у сучасній лінгвістиці

Зацікавлення проблемою мовної особистості автора виникло з появою антропоцентричної парадигми досліджень у лінгвістиці, коли увага науковців зосереджувалася на суб'єкті пізнання.

Поняття мовна особистість вперше було застосовано німецьким лінгвістом Й. Вайсбергом у праці «Рідна мова та формування духу». В радянській лінгвістиці цей термін вперше з'явився у В. Виноградова в монографії «Про мову художньої прози», в якій автор зосередив основну увагу на проблемах вивчення особистості автора та стильових особливостях його творчості. Вперше визначення цього поняття спробував дати Г. Богін у дослідженні «Сучасна лінгводидактика».

Сьогодні термін мовна особистість вживається синонімічно з іншими поняттями, зокрема *мовленнєва особистість, комунікативна особистість, комунікативна компетенція, ідіостиль, мовленнєвий портрет* та ін. Це пов'язано з тим, що науковці спираються на різні підходи до вивчення цього явища. Однак важливо відзначити, що означені синоніми не можуть бути повними синонімами: вони є відображеннями однієї з граней мовної особистості. Отже, і поняття ідіостиль є лише частиною мовної особистості в цілому.

Важливу роль в осмисленні мовної особистості письменника відіграє ідіостиль. Сучасна мовознавча наука виявляє особливий інтерес до аналізу ідіостилю митця. Під терміном «ідіостиль» вчені зазвичай розуміють «сукупність мовно-виразових засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших» [2, с. 231], підкреслюючи, що ідіостиль – це «система змістовних фактичних (естетичних, модальних, експресивних і т.д.) і формальних лінгвістичних характеристик, притаманних текстам певного автора» [5].

Сукупність усіх характеристик і сприяє унікальності авторського способу реалізації індивідуальної мовної картини. На практиці ідіостиль співвідноситься з особистісним почерком автора художнього полотна, з тими стилетворчими характеристиками, які відрізняють певне художнє полотно від низки аналогічних творів інших авторів.

Проблемам вивчення ідіостилю творчої особистості присвятили свої праці такі науковці, як В. Виноградов, С. Єрмоленко, П. Гриценко, Ю. Караулов, Л. Мацько, Л. Ставицька, О. Черник та ін. в контексті дослідження поняття «індивідуальний стиль автора». У сучасних дослідженнях використовується переважно термін «ідіостиль», введений у науковий обіг В. Григор'євим, розвиток та продовження це вчення про феномен мовної картини творчості митця знайшло в науковому доробку Н. Болотнової (комунікативний аспект), М. Котюрової (функціонально-стилістичний), В. Піщальникової (психолінгвістичний аспект), В. Самохіної (функціонально-комунікативний аспект), І. Тарасової (лінгвокогнітивний аспект), О. Фоменко (лінгвотипологічний аспект) тощо, спільним для всіх науковців, котрі вивчають явище ідіостилю, є його співвіднесеність із світоглядом письменника. Складність проблеми вивчення ідіостилю письменника полягає в тому, що існує декілька паралельних понять, як вживаються поряд із термінопозначенням ідіостиль: *індивідуальний стиль, стильова манера, індивідуальна манера письма* та ін. Вивчення їх взаємодії (є вони дійсно синонімами чи одне поняття є частиною іншого) є важливим напрямом теоретичного вивчення ідіостилю.

Отже, в сучасній науці немає єдиного визначення поняття ідіостилю.

Сьогодні виділяють шість підходів до вивчення ідіостилю письменника. Перший пов'язаний із системно-структурним вивченням стилю (В. Виноградов, М. Брандес, В. Григор'єв, В. Кухаренко, Л. Новікова та ін.). основний акцент вивчення ідіостилю митця науковця роблять на мовній структурі образу автора, на єдності мовних та літературно-художніх стилів, відтак мова йде про різноманітні за своїм стильовим характером мовленнєві засоби, співвідношення між літературним жанрами та індивідуальним стилем автора. В. Кухаренко доповнив такий аспект вивчення ідіостилю автора не лише вивченням жанрів, функціонально-стильові особливості творів, але й індивідуально авторські мовні особливості.

Естетично маркований підхід до вивчення ідіостилю письменника запропонували послідовники М. Бахтіна (Н. Кожевнікова, Б. Ларін, Л. Ставицька), які основну увагу сконцентрували на естетичній модифікації специфічних мовно-виразних засобах письменника як основи авторського стилю. Так, Б. Лаврін вважав, що авторський стиль можна визначити лише на основі естетики мови [5, с. 52].

Вивченню індивідуальної динаміки мовленнєвих форм, образної трансформації текстотворення та композиційних прийомів побудови поетичного тексту, присвячують свої дослідження представники образно-композиційного напрямку (В. Виноградов, Г. Винокур, А. Домашнєв, Б. Ларін, Г. Солганік, І. Шишкіна та ін.).

Ефективність текстової діяльності автора відносно адресата з урахуванням їх мовної особистості вивчають представники адресовано-діяльнісного напрямку (І. Арнольд, Н. Болотнова, А. Бондаренко, А. Самохіна та ін.) Так, І. Арнольд переконана, що стилістичний аналіз тексту можна проводити або з урахуванням рушійних сил творчого процесу автора, або покликаючись на сприйняття самого тексту реципієнтом. Перший підхід науковиця визначає як генетичний та називає його *стилістикою від автора*, а другий, який акцентує увагу на стилістику декодування, авторка вчення маркує *стилістикою сприйняття*. Стилiстичний аналіз від автора потребує знання генезису твору, лінгвістичного вивчення мови творів. В стилістиці сприйняття увага концентрується на впливі, який текст здійснює на читача. Взаємодія автора з читачем виступає в якості прагматичного комунікативного акту, що відображається в мовленнєво-стилістичному наповненні тексту [1, с. 28].

Існує ще один підхід до вивчення ідіостилю – функціонально-домінантний. Учені, які його представляють (Л. Белєхова, Л. Виготський, Н. Головченко, С. Золян, В. Кухаренко, С. Преображенський, А. Тарасова), акцентують увагу на структурно-стильовому аналізі тексту, визначенні особливих концептів-домінант, притаманних ідіостилю автора та розмаїттю мовних засобів, які їх реалізують.

Сучасні науковці спрямовують увагу не лише на структурні особливості художніх текстів та їх взаємодію, але й на «інтенційно зумовлені ознаки автора, його концептуальну сферу, що втілюється в гносеологічно-онтологічній сутності тексту» [4]. Цей напрям І. Сидоренко визначає як комунікативно-когнітивний. Цей напрям вивчає сукупність розмаїття авторських концептів, які складають індивідуально-авторську концептосферу. А вона навзаєм складає індивідуально-авторську картину світу, яка на думку багатьох дослідників, є відображенням реального світу в мові. Тобто індивідуально-авторська концептосфера по суті і є ідіостилем автора

Отже, у сучасній мовознавчій науці існує шість підходів, які дають найбільш повну характеристику ідіостилю як складового елементу стилістичної системи художнього тексту, а саме: системно-структурний, естетично-маркований, образно-композиційний, комунікативно-когнітивний, адресно-діяльнісний та функціонально-домінантний.

Список використаної літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов 8-е изд., испр. и доп. М.: Флинта: Наука, 2006. 384 с,
2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : Стилiстика та культура мови. К. 1999. 431 с.
3. Ларин Б.А. Эстетика слова и язык писателя: избранные статьи Л.: Худож. лит., 1974. 288 с.

4. Сидоренко І. Підходи до вивчення ідіостилю у лінгвістичних дослідженнях художнього тексту URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_pidhody.pdf
5. Шепель Ю.О. Фразеологічні одиниці як риса ідіостилю Ф.М. Достоевського та особливості їхнього відтворення у тексті перекладу (за романом «Злочин і кара» URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OsADO_5RwR4J:baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/45/881/1922-1%3Finline%3D1+%&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua